

सैमाची ओड लावपी आनी पर्यावरणाचें महत्व पटोवपी पुस्तक

प्रकाश पर्येकार

रान हो एक गहन विशय. रान म्हळ्यार फकत झाडां न्हय. दोंगर, दोंगुल्ल्यो, खडयो, रानमळां, पठार, झाडां, झोपां, वेली, करड, झरी, व्हाळ, वजरे, न्हंयो, सुकणीं, सावजां, जिवाणीं, फुलपांखे, किडी, मुयो तशेंच हेर सुक्ष्म जिवावळ मेळून रान घडटा.

धर्तरेच्या खंयच्या भागांत वा वाठारांत रान उबें आसा ताचे प्रमाण ताचीं खाशेलपणां थारतात. संवसारांत सोळा तरांचीं वेगवेगळीं रानां आसा. विविधतायेन भरिल्ल्या ह्या रानांचें सौंदर्य वेगळेंच आसता. एका रानांत आशिल्ली जिवावळ आनी वनस्पत दुसऱ्या रानांत आसतलीच अशें ना. वेगवेगळ्या रूतूंनी रान आपलें आंग बदलता. बदलत्या राना वांगडा जिवावळूय आपलो सभाव आनी रंग बदलता. रूतू प्रमाण वनस्पत आनी जिवावळ जल्मता आनी मरता. परतीं जिवी जातात आनी मरतात. कांय जनावरां आनी सुकणीं एका वाठारांतल्या रानांतल्यान दुसऱ्या वाठारांतल्या रानांत स्थलांतरीत जातात. हाकाच लागून रान हो सगळ्यांच्याच अभ्यासाचो विशय जाला.

आमच्या ह्या रानांत वाग आसात व्हय? सर्वसामान्य मनशाक सदांच प्रस्न पडटा. वाग खंय आसता? अटंय्या रानात जंय वानर, मेरवां, चितळां, भेकरां, शिंगाडीं, गवे रेडे, कोले आसात त्या वाठारांत वागाचो राबितो आसता. रानांत उदक जाय. तशेंच, दोंगरार मदीं मदीं मडलां जाय. कारण हीं उकतीं आसतात. ताका लागून मडलांनी पावसाळ्यांत करड किल्लून येता. आनी हें करड खावपाक वयर उल्लेख केल्लीं कांय जनावरां चरवलीक येतात.

रानवळख हें दिनेश मणेरकार हांचें पुस्तक. वेगवेगळ्या रानवटी जनावरांची बालवाचकांक वळख करून दिवपी कोंकणीतलें एक महत्वाचें पुस्तक. पिसय, चितळ, वाग, शींव, वांस्वेल, गेंडो, मुंगूस, साळ, रानदुकर, कोलो, हती, थेरयो, जिराफ, गवो रेडो, आनी हेर कांय महत्वाच्या जनावरांची म्हायती लेखकान तांचे रानसभाव आनी तांच्या वेगळेपणा सयत सोंपे सुटसुटीत भाशेंत दिल्या.

रानांतल्या जनावरांचें एक वेगळें जग आसता. हीं जनावरां कितें खातात? दिसाचीं तशेंच रातचीं तीं कितें करतात? खंयचें जनावर शाकाहारी आनी खंयचें मांसाहारी? कोण कोणाक खाता? जनावरां शिकार कशी करतात? हांची म्हायती लेखक हांगा वाचप्यांक दिता.

जनावरांच्यो शिकार करपाच्यो वेगवेगळ्यो पद्धती लेखकान हांगा सांगल्यांत. देखीक : ‘पट्ट्यांचो वाग जेन्ना सावजाचेर हल्लो करता तेन्ना तो ताची गोमटी तोंडांत धरता. ती आंवळटा आनी जनावराक मारता. बिबटो वाग मानेक वा गोमटेक घांस मारता आनी सावजाचो जीव घेता. शींव मात आपल्या सावजाची गोमटी धरता तेन्ना आपल्या पिलांक माजर जशें तोंडांत धरून व्हरता ते तरेची

वागणूक दिता. ताचे दांत त्या सावजाक लागनात..." (पान ७४) अशीं सोंपे भाशेंत वर्णनां करतना लेखक साबार देखी दिता. "तुमी माजराक मांडयेर घेवन ताचीं पावलां केन्ना पळयल्यांत? ताका मुळच्यान मोव मोव तळवे आसतात. तांकां बोट लावन पळयलां? वागाच्या तळव्यांक तश्योच गादयो आसतात" (पानां १४-१५).

एके जातीच्या जनावरां भितर साबार उफजाती, गट वा उपगट आसतात. जाती प्रमाण तांच्या खाशेलपणांत वेगळेपण आशिल्लें दिश्टी पडटा. वाग, माकड, हरण, वांस्वेल, गेंडे, मुंगूस, कोले, हांच्यो साबार जाती आसात. हांतलीं कांय जनावरां कळपांत रावतात. कांय जोडयेन भोंवतात जाल्यार कांय एकुलर्यो रानांत भोंवतना दिश्टी पडटात. असल्या जनावरांचे सभाव-गूण जाणून घेवपाक आमी सदांच उत्सूक आसतात. *रानवळख* ह्या पुस्तकांत जनावरां संबंदान साबार नोंदी लेखकान केल्यात त्यो वाचनीय आनी आमची उत्सूकताय वाडोवपी आसात. ह्यो कांय देखी:

१) वाग ज्या जनावराचेर हल्लो करता त्या जनावराचे मानेक मुळाचे वटेन तो घांस मारून रावता. वागाच्या तोंडांत तीस दांत आसतात. तातूंत चार भक्कम सुळे आसतात.

२) चितो धांवपांत तरबेज. तो वराक १०० कि.मि. ह्या वेगान धांवता आनी त्याच वेगान जाय तसो वळण घेता.

३) वानराच्या पंगडांत एकूच मुखेली आसता. तो दादलो आसता. हेर सगल्यो बायलो आसतात.

४) कांय हरणांचो रंग रतू प्रमाण बदलता.

५) मेरवाचीं पोरणीं शिंगां गळून वतात आनी दर वर्सा ताका नवीं शिंगां येतात.

६) हरशीं खूब सादूर रावपी चितळ सुस्त अजगराक बळी पडटा.

७) जमनी वेल्यान तेज धांवपांत चित्या फाटोफाट काळविटाचो नंबर लागता.

८) शिंवाचें आयुश्य तशें उणेंच. चवदा पंदरा वर्सांनी तो म्हातारो जाता.

९) बर्फाचो मारो उणो जातकच अस्वल पिलांक घेवन भायर सरता. तें बिळांत/ घोलींत रावता तेन्ना तीन ते चार म्हयने उपाशीं आसता. ह्या काळांत आपल्या पिलाक तें आंगा वेलें दूद दिता.

१०) आपल्या रानांत म्हशी, हेर जनावरां येवचीं न्हय म्हूण गेंडे आपल्या मुताचो फवारो मारून आपली शीम निश्चीत करून दवरतात.

११) जनावरांनी घुरी घालतकच साळ तांकां झुलयत खंयच्याय कांट्यांच्या झोंपा कडेन व्हरता, आनी त्या झोंपा लागीं पावतकच आपूण अचकीत उरफाटी जाता आनी तांचेर कांटे सोडटा.

१२) एकल्या रानदुकराचेर घुरी घालपाक वाग लेगीत फाटीं सरता. रानदुकरान वागाक जितो मारिल्ल्याची जायतीं उदाहरणां आसात. आपल्या सुब्ब्यांनी तो ताचें पोट फाळटा आनी ताका मारता.

१३) हतयाच्या कळपांत एकलोच मुखेली आसता. तो पुराय कळपाची राखण करता आनी पुराय कळप ताका मान दिता.

१४) आपल्याक धोको वा भंय आसा असो दुभाव आयलो जाल्यार थेरवो आपली सगळी कूड कवळून घेता आनी तिका बाँलाचो

आकार दिता. आनी मागीर देंवते वेल्यान गडगडत सकयल वता.

१५) कळपांतलीं कोलसुणीं आपल्या पोटांत मांसाचे कुडके गिळून दवरतात, पिलां आशिल्ले घोली मुखार पावतकच कोलसुणीं ओंकार काडून आखेच्या आखे गिळिल्ले मांसाचे कुडके भायर काडटात आनी ह्या पिलांक आनी जाणट्यांक खावपाक दितात.

शींव, गेंडो, प्रोगहोर्न, रेनडियर, झेब्रा, जिआफ ह्या जनावरां वांगडाच गोंयच्या रानांनी गेळपी जनावरांची लेखकान म्हायती दिल्या. तांच्या खाशेलपणां सयत ही म्ह. "ती दिवन जातकच 'जनावरां आनी तांचीं पावलां', 'जनावरांच्यो संवयो आनी अभ्यास', 'रानांतलें आवयपण' हे तीन लेख निमाणे कडेन पुस्तकांत जोडल्यात. हे लेख अरण्यवाचनाचे नदरेन खूब महत्वाचे आसात. रानांतल्या जनावरांचो अभ्यास कसो करप? ह्या रानांत अमकींच जनावरां आसात हें वळखप कशें? अश्या वेळार जनावरांची पावलट आनी हागवड तुमकां मदत करता. कारण रानांत भोंवतना रानांतलीं जनावरां तुमकां लागींच्यान पळोवंक मेळटलींच अशें ना. ते बदला, हीं जनावरां जंय उदक पियेवपाक येतात त्या जाग्यार रेब्यांत वा चिखलांत तांचीं पावलां उदेलीं तुमकां दिश्टी पडटलीं. हे पावलटीच्या आदारान खंयचें जनावर ह्या रानांत आसा आनी तें खंय उदक पियेवपाक येता हाचो अदमास घेवंक मेळटा. पावलांच्या आनी हागवडीच्या आकारा वयल्यान तांची पिराय लेगीत कळपाक आदार जाता. हे महत्वाचे गजालीची म्हायतीय लेखकान थोडे भितर दिल्या.

रानात कशें भोंवचें, ताचे खातीर कसल्यो जतनायो घेवच्यो पडटात, खंयच्या वेळार खंयचें जनावर उदक पियेवपाक वा चरवलीक भायर सरता ताचीय म्हायती ह्या पुस्तकांत वाचपाक मेळटा. तेच परी, रानांतलीं हीं जनावरां आपल्या पिलांची कशे तरेन जतनाय घेतात, ताचेरूय बरोवप्यान उजवाड घाला.

रानवळख हें पुस्तक एका वेगळ्या उद्देसान बरयलां. लेखकाक पर्यावरणाचो हुस्को आसा. रानां उरपाक जाय, जनावरां जगपाक जाय, हो विचार तो ह्या पुस्तकांत परतो परतो बालवाचकां मुखार मांडटा. ताका लागून लेखक "रानांतलो वाग जर जगलो, जिवो उल्लो जाल्यार आमचीं रानां जिवीं उरतलीं" (पान ११) अशें सांगता.

आयज बिबटो गांवांनी भितर सरून मनशांचेर वा पोशिल्ल्या जनावरांचेर हल्लो करतात. ताचे फाटलें कारण सांगतना लेखक म्हणटा, "आमी मनश्यांनी तांचीं रानां काबार केल्यांत. तांचें जेवण आशिल्लीं सावजां काबार केल्यांत. तांकां रावपाक सुरक्षीत रानां आयज नात. म्हणून ते गांवांनी येवपाक सोदतात. ह्या बिबट्यांक सांबाळपाची जबाबदारी तुमची आमची सगळ्यांची... याद दवरात, एका वेळार मनीस मेल्यार उपकारता, पूण बिबटो वाग मरूंक फावना..." (पान २०).

ह्या पुस्तकाच्या रुपान लेखकान भुरग्यां कडेन जनावरां संबंदान एक संवाद साधला. वाचकांची उत्सूकताय वाडोवपाक मदींच लेखक वाचप्यांक प्रस्न विचारून त्या प्रस्नाची जाप मुखार आपणूच विस्कटावन सांगता. ही ताची लेखन शैली भुरग्यांच्या मनांतली उत्सूकताय वाडयता. राना विशीं आनी थंय राबितो करपी जनावरां विशीं खबर नाशिल्ल्यो खूबश्यो गजाली आपणाक हांगा वाचपाक

मेळटात असो वाचतल्याचो समज जाता आनी वाचक हें पुस्तक घोस्तान वाचीत मुखार वता. ह्या पुस्तकाची ही उजवी बाजू.

आमचीं भुरगीं विशिश्ट वाटारांत रावतात. थंयच तीं ल्हानाचीं व्हड जातात. सरभोंवतणच्यो साबार गजाली तीं शिकून घेतात. तरातरांच्या प्रभावा खाला तीं व्हड जातात. आवयभाशेंतल्यान वा हेर भासांतल्यान शिकपी ह्या भुरग्यांचें आपसूक एक मानस तयार जाल्लें आसता. रान म्हणटकच तीं भियेतात. जनावरां आपणाक खातलीं अशें समजून तीं आंग काडटात. रानांत भोंवप वा रानांत राबितो करून रावप म्हजे कडेन जमचें ना असो तांचो समज आसता, वा तसो तांचो समज करून दिल्लो आसता. जनावरांक दुखयले बगर रानांत भोंवतल्या खंयचेंच जनावर मनशाचेर घुरी घालिना. चडशीं जनावरां आपल्या जिवाक भंय आसा अशें समजून मनशा पसून पळून पयस वतात.

लेखक फाटलीं साबार वर्सां सातत्यान भुरग्यां खातीर *सुनापरान्त* दिसाळ्यांत आनी हेर नेमाळ्यांनी बरयता. एक अभ्यासू वृत्ती आशिल्ले दिनेशाबाब खूब कश्टान म्हायती एकठांय करतात आनी ती भुरग्यां मेरेन पावयतात. ही कोंकणी बालसाहित्याचे नदरेन सुखदिणी गजाल. रानवाचन करून अशे तरेचीं पुस्तकां कोंकणींत व्हड प्रमाणांत येवपाक जाय. हेर भासांनी असले तरेचो वावर खूब जाला. तो आतां कोंकणींतूय जावंक जाय.

रानवळख हें पुस्तक जनावरांच्या माध्यमांतल्यान सैमाची ओड आनी पर्यावरणाचें महत्व पटोवन दिता. सावजांची शिकार करुया नाका, तांचें सौंदर्य आमी लागींच्यान पळोवया... हो विचार बालमनाक आफडून गेलो जाल्यार लेखकाच्या लेखनाचें चीज जावंक पावतलें.

कारण, ह्या संवसारांतल्यो सुखसोयी फक्त म्हजे खातिरूच आसात. आपूण एकलोच ह्या संवसारांत जियेतां असो समज करून जियेवपी मनीस हेर जिवावळीचो मात लेगीत विचार करिना. ल्हान सुक्ष्म जिवाक लेगीत जगपाचो अधिकार आसा हो महत्वाचो विचार मनशाच्या कट्टुलांत केन्ना भितर सरतलो? ह्या विचाराक कोंकणी बालसाहित्यांतलें *रानवळख* हें पुस्तक घटाय दिता. दिनेश मणेरकारांक परबीं फावतात. तांणी ह्या विशयाचेर आनीक पुस्तकां उजवाडा हाडचीं अशें तांकां मुजरत सांगून दिसता.

जे भाशेंतलें बालसाहित्य सगळ्या आंगांनी समृद्ध आसा ते भाशेक बरो फुडार आसता. बदलत्या काळाचो विचार करून ते तरेचें बालसाहित्य निर्माण करप हें ते भाशेंतल्या लेखकां मुखार आशिल्लें एक आव्हान. गोंयात पर्यावरणाचे साबार प्रस्न आमचे मुखार तोंड उकतें करून उबे आसात. जनावरांची शिकार जायत आसा. दोंगर बोडके जायत आसात. अश्या वेळार निसर्गाची ओड आनी पर्यावरणाचें महत्व आमी आमच्या बालमनाक पटोवन दिवपाक पावले जाल्यार वयले प्रस्न आपशींच सुटावे जावं येतात.

आनी आतां जाणीवपूर्वक काम करपाची गरज आसा.

रानवळख

संजना पब्लिकेशन्स,

फेब्रुवारी २०१२

पानां: १०८ मोल: २५०/-

(संपर्क: ०८३९०३०३५४६)